

Висновок

Отже, необхідно щоб викладацький склад вищої школи був фахово і світоглядно підготовлений до активної, професійно-компетентної, інноваційно-творчої роботи в нових умовах: демократії, професійної конкуренції, глобалізації.

Найсуттєвішим результатом м дослідження є досягнення висновку про те, що лише сукупність таких компонентів як педагогічні, психологічні, фахові, різносторонні знання, вміння та навички, а також підтримка з боку керівництва вищого навчального закладу та держави є запорукою професійного росту та формування педагогічної майстерності викладача.

References

- [1] Матушанский Г.У., Цвенгер Ю.В. Основные характеристики психолого-педагогической подготовки и переподготовки преподавателя высшей школы на современном этапе// Психологическая наука и образование.-2001.-№2.- С. 26-31.
- [2] Полуніна О. В. Психологічний аналіз готовності педагога вищого навчального закладу до інноваційної діяльності//Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка України/ За ред. С. Д. Максименка – Київ: Гнозис, 2002. – Т. 4. Частина 6. – С. 203–205.

Проблема взаємозв'язку свободи і дисципліни у навчальній діяльності очима сучасного вчителя

Юлія Сакалюк

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюк,
E-mail: yulechkas@ukr.net

Abstract - This article dedicated to the problem of interaction between freedom and discipline from the point of view native and foreign scientists, also practiced teachers. On the base of investigation the author gets the information about primary school teacher's views on the plot of the word "discipline" and the main ways of its formation. Methodic of asking pupils by means of pictures let us know about the level of their discipline.

Ключові слова: discipline, freedom, norms of communication, junior pupils.

Ідея свободи у застарілій педагогічній свідомості суперечить головній умові нормального шкільного життя – дисципліні. Учителі внутрішньо чинять опір свободі, тому що школа у їх свідомості – це, перш за все, порядок. Учителю не може навчати і нічого не навчити, якщо у класі немає дисципліни. Отже у свідомості рядового учителя свобода суперечить дисципліні.

Мета статті - проаналізувати дидактичні аспекти розуміння дисципліни і її місця у навчальному процесі сучасним вчителем початкової школи, та довести вагомість норм спілкування для досягнення дисципліни.

Помітний внесок у дослідження взаємозв'язку свободи і дисципліни у навчальній діяльності зроблено такими видатними вітчизняними педагогами як Г.Ващенко, А.Макаренком, В.Сухомлинським, а також зарубіжними вченими – Дж.Локком, Ж.-Ж.Руссо, Г.Спенсером. Зокрема Ж.-Ж.Руссо писав, що свобода – це підпорядкування закону, який людина сама собі встановлює, підпорядкування «голосу совісті», який не дає змоги людині вступати у протиріччя із самою собою. А за словами І.Канта, свобода - це «автономія», «самозаконність» людини, яка визначається її совістю і виявляється у поведінці

тобто у дисциплінованості. Дисципліна – це свобода, яка діє. Це не альтернатива, це - сама свобода. Правильне розуміння свободи –приведення до порядку послідовності свого життя самою людиною. За Дж.Локком поняття свободи зводиться до мислення і руху. «Так що не може бути свободи там, де немає думки, немає бажання, немає волі». У тлумачному словнику В.Даля «свобода» тлумачиться як можливість проявити «...свою волю, можливість діяти по-своєму, відсутність підпорядкування чужій волі». У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» «свобода» - це «...можливість поводитися на свій розсуд, діяти без перешкод і заборон у будь-якій галузі, простота і невимушеність у поведженні».

Проаналізуємо психологічні особливості впливу особистості педагога на порушення психічного здоров'я дитини. Цей негативний вплив може проявлятися у авторитаризмі педагога, педагогічних конфліктах учителя з учнями, проявах професійної деформації чи синдрому емоційного вигорання. Важливу роль у психічному благополуччі дитини має стиль спілкування вчителя з учнями. Так, педагог, який послуговується авторитарним стилем спілкування, використовує такий арсенал методів як погрози, накази, жорстку критику, безапеляційні твердження завдає шкоди психічному здоров'ю учня. Як наслідок, у дитини можуть виникати неврастенічні чи психастенічні, компульсивні реакції, імпульсивні дії чи афекти, фобії чи тривожність. Конфлікти на рівні вчитель – учень є звичним явищем, проте їх негативні наслідки часто мають тривалий характер, а це згубно позначається на психічному здоров'ї школяра. Звичайно, мріяти про те, щоб конфлікти зовсім не виникали є утопією. Слід задуматися над статистикою, що від 33 до 40% педагогічних

конфліктів виникають з вини вчителів, проте часто, навіть, у таких випадках обвинуваченим є учень.

Вирішення цієї проблеми в сучасних умовах вимагає від вчителя глибокого усвідомлення особистісно-орієнтованої парадигми освіти, творчого підходу до організації навчально-виховного процесу, комп'ютерної грамотності, володіння іноземними мовами тощо. Сьогодні перетворення торкнулись кожної ланки освіти.

Тому складовою педагогічної майстерності вчителя є його мовлення, як засіб спілкування. Це інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні завдання.

Володіння мовленням як засобом професійної діяльності та засобом спілкування потрібно вчитися. Класичним прикладом цього є досвід А.Макаренка. Молодий педагог, відчувши свою безпорадність у спілкуванні з вихованцями, почав наполегливо працювати, удосконалювати свій голос, дикцію, дихання. Видатний педагог вважав, що вчитель повинен так говорити, щоб діти відчули в його словах волю, культуру, особистість. Адже відомо, що таке спілкування веде до розкріпачення дитячої думки, свободи і, водночас, дисципліни.

Мовлення вчителя, як засіб спілкування є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоутвердження його особистості. Ця думка В.Сухомлинського розвиває висновки А.Макаренка. В.Сухомлинський розробив своєрідний кодекс мовлення педагогів. Він вважав, що слово його не повинно бути брутальним, непристойним, фальшивим, нещирим. Особливо наголошував на своєрідній психотерапевтичній функції слова вчителя, вважаючи це обов'язковою умовою спілкування – діалогу між учителем та учнями. Вислови «душа дитини» і «слово вчителя» він ставив поряд.

У чому полягає його майстерність спілкування вчителя, що саме сприяє формуванню дисципліни і свободи?

У вчителів, стиль спілкування яких з учнями ґрунтується на дружньому ставленні до них, комунікативна поведінка завжди спрямована на встановлення особистісного і пізнавального контакту, запобігання негативним реакціям або зняття їх, створення ситуації «ми» - ситуації вільних роздумів і переживань. Мовлення такого вчителя має особистісне забарвлення, воно інтонаційно виразне, шире і безпосереднє.

Комунікативна поведінка вчителів, орієнтовані на авторитарні засоби спілкування, здебільшого, створює в учнів психологічні та естетичні бар'єри у стосунках з педагогами. Мовлення таких учителів

зазвичай невиразне, сухе, позначене інтонаціями байдужості або залякування.

Отже, рівень майстерності мовленнєвої діяльності вчителя визначаються рівнем культури його мовлення і спрямуванням його комунікаційної поведінки.

Характер спілкування між вчителем і учнем обумовлює ставлення останнього до процесу дидактичної взаємодії. Доказом цього положення були результати проведеної нами малюнокової методики, яка дозволила виявити ставлення самих учнів до тих проявів дисциплінованості, які самі вчителі вважають обов'язковими для кожної дитини. На відміну від вчителів, учні адекватно реагують саме на демократичні прояви дисциплінованості, співвідносячи із відповідними сюжетними малюнками свої позитивні емоції (зображення обличчя, яке посміхається). Ця реакція свідчить про первинне сприймання першокласниками школи як пізнавального середовища, а навчання - як цікавої праці.

Тому, досліджуючи цю проблему, я провела опитування серед студентів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка факультету підготовки вчителів початкових класів, яке дало змогу виявити рівень професійної підготовки майбутнього вчителя, а саме – розвиток компетентності в спілкуванні, способів заміни форм спілкування в залежності від соціальної ситуації.

Студенти, у яких, як правило, є успішними під час проходження педагогічної практики, і мають демократичний стиль спілкування – 37,6%, до середнього рівня належать 40,2% опитуваних, а низький рівень показує 22,2%. Дуже прикро, що низький рівень компетентності у спілкування показує досить високі відсотки. Більшість опитуваних студентів неготові працювати в школі, виховувати дітей, і, тим більше, розвинути особистість.

Проаналізувавши, ми бачимо, що кожному майбутньому вчителю потрібно вчитися контролювати своє мовлення, щоб досягти поставленої мети – покласти на терези свободу та дисципліну. І, звичайно, довести, що дисципліна – це свобода вибору.

Отже, у процесі творення нової школи, школи сучасності, педагоги спільно із учнями, шкільною громадою повинні творити навчальне середовище, у якому б панувала відповідальна свобода. Демократично налаштовані вчителі повинні щирим спілкуванням (і не тільки спілкуванням) створювати у класі атмосферу людяності, розуміння, турботи і підтримки, а у школярів на цій основі буде відбуватися процес пізнання із зацікавленням, впевненістю у собі, незалежністю.